

Sámi dearvvašvuoda fágaplánaevttohus

Doavtteroahpu ovttadat

Skábmamánu 18. beaivvi 2025

1. Álgu	3
2. Prošeaktajoavkku bargu	3
3. Duogáš	4
4. Sámi dearvvašvuodafága definišuvdna	5
5. Maid galgá áiddo oahppan doavttir máhttit?	7
6. Maid galgá studeanta oahppat oahpus?	8
6.1 Vuosttaš oahppojahki	8
6.2 Nubbi oahppojahki	9
6.3 Goalmmat oahppojahki	11
6.4 Njealját oahppojahki	12
6.4.1 Fáddá: MED-2520 (Riikkaidgaskasaš oahppobadji)	12
6.4.2 Fáddá MED-2521	13
6.5 Viđát oahppojahki	14
6.5.1 Fáttát: MED-3502 Hárjehallan vuoddearvvašvuodabálvalusas	14
6.5.2 MED-3503 Hárjehallan buohcciviesus	15
6.6 Guđát oahppojahki	16
7. Rávvagat sámi dearvvašvuoda fága organiseremii	17

1. Álgu

Sápmelaččat leat dohkkehuvvon Norgga álgoálbmogin, ja sin vuoigatvuođaid vuodđun leat riikkaidgaskasaš konvenšuvnnat dego ILO-konvenšuvdna nr. 169 ja ON álgoálbmotjulggaštus. Dát vuoigatvuođaide gullá ahte kultuvrralaččat ja gielalaččat heivehuvvon dearvvasvuodabálvalusaid leat olámuttos. Dasa lassin leat sámiid vuoigatvuođat nannejuvvon nationála láhkaásahusas sámelága bokte, mii gáibida ahte stáhta láhčá dili nu ahte sápmelaččat sáhttet sihkkarastit ja ovddidit iežaset giela, kultuvrra ja servodateallima. Dasa gullá sámii pasieanttaid vuoigatvuohta geavahit sámegiela go deaivvadit dearvvasvuoda- ja fuolahusbálvalusaiguin sámii hálddašanguovllus. Sápmelaččat vásihit ja leat vásihan kolonialiserema, vealaheami ja rasismma, mii čuohcá sin dearvvasvuhtii ja luohttámuššii dearvvasvuodálágádussii. Dán lea earret eará Duohtavuoda- ja soabahankommišuvnna bargu dokumenteren.

Romssa universitehta (UiT) medisiidnaoahpus mii lea guovddáš Sámis, lea erenoamáš ovddasvástádus oahpahit doaktáriid geain lea gelbbolašvuohta gokčat sámii pasieanttaid dárbbuid. Dát ovddasvástádus lea maiddá čadnojuvvon medisiidnaoahpu nationála njuolggadusaide (RETHOS), main gáibiduvvo máhttu sápmelaččaid stáhtusa birra álgoálbmogin ja sin vuoigatvuođaid birra. Sámi dearvvasvuoda integreren medisiidnaohppui lea danin dárbbášlaš sihkkarastin dihte dásseárvosaš dearvvasvuodabálvalusaid ja unnidan dihte dearvvasvuodaerohusaid.

Sápmelaččaid bealis leat guhká ohcalan ja evttohan viiddiduvvon ja strukturerejuvvon sámii dearvvasvuodaoahpahusa. Dan oktavuodas go medisiidnaoahpuid nationála njuolggadusaid (RETHOS) sisafievrrעדuvvo álggahii Doavtteroahpu ovtadat barggu laktit máŋga sámii dearvvasvuoda oahppanboadusčilgehusaid oahppoplánii. Doavtteroahpuid oahppojođihus lea dál joatkán barggu dainna lágiin ahte leat ráhkadan ollislaš oahppoplána sámii dearvvasvuodafágii. Mihttomearrin lea ahte doavtterstudeanttain galgá leat buorre sámii dearvvasvuoda- ja kulturipmárdusgelbbolašvuohta go gerget oahpuin.

2. Prošeaktajoavkku bargu

Sámii doavttersearvi ja sámii oahpaheaddjit ja fágaolbmot leat leamaš njunnošis dearvvasvuodabargiid máhttodási duohtandahkamis. Duohtavuoda- ja soabahankommišuvdna namuha iežas raporttas ahte váilevaš máhttu lea dehálaš váikkuhus dáruiduhttimis ja ahte máhttu lea soabaheami geađgejuolgi. Dáruiduhttimis ledje váikkuhusat maiddá sápmelaččaid dearvvasvuhtii. Dehálaš oassi soabahanbarggus lea danin eanet máhttu dáruiduhttima váikkuhusaid birra sámii dearvvasvuhtii ja modeallaid/neavvuid ráhkadit soabaheami ja ođđasit ásaheami várás.

Guvllolaš dearvvasvuodafitnodagaid strategiiadokumeanttas, *Spesialistadearvvasvuodabálvalusat sámii álbmogii*, gáibiduvvo maiddá mearkkašahtti gelbbolašvuodálokten sámegiela ja sámii kultuvrra birra spesialistadearvvasvuodabálvalusain. Lea viiddis ovttamielalašvuohta das ahte gelbbolašvuodálokten ferte álgit dearvvasvuodabargiid vuodđooahpuin. RETHOS,

nationálalaš, sámi ja riikkaidgaskasaš vásáhusaid vuodul evttoha dát oahppoplána movt sámi dearvvašvuoda sáhttá oahpahit medisiidnaoahpus.

Prošeaktajoavkku bargu álggahuvvui 28.02.2025 ja dasa serve professor emeritus Siv Kvernmo, Sámi doavttersearvvi jodiheaddji Jonill Fjellheim Knapp, IKM vuosttašamanueansa ja kirurga Geir Ivar Nedredal, Romssá universitehta (UiT) 2. oahppojagi studeanta ja Norgga medisiidnastudentsearvvi (NMF) Romssa stivralahttu Sandra Pedersen Anthi, Doavtteroahpu ovttaga (DOO) seniorráðdeaddi Eva Gjerdrum ja Doavtteroahpu ovttaga veahkkeoahppojodiheaddji Karin Mæland, gii lea jodiha joavkku.

Prošeaktajoavku lea háliidan kártet sihke vásáhusaid ja dárbbuid. Mii leat čadahan viiddis kártema čoaikkimiid bokte oahpu, dearvvašvuodabálvalusaid ja sullasaš oahpuid ovddasteddjiiguin Ruotas ja Austrálias.

Joavku lea jearahallan ja ságastallan vuoddomedisiinna ja iešguđetge spesiálitehtaid sámi doaktáriiguin ja Davvi Dearvvašvuoda spesialistadearvvašvuodabálvalusas, Dearvvašvuodafak sámi medisiidnastudenttaiguin, Romssa universitehtas (UiT:s), Sámi doavttersearvvi lahtuiguin ja doaktáriiguin iešguđetge sámi gielddain. Prošeaktajoavku lea maidái jearahallan Romssa universitehta (UiT) medisiidnaoahpu sámi dearvvašvuoda logaldalliid, ja jearahallan Upmi (Umeå) universitehta dutki ja psykologa Petter Stooras geas maidái lea ožžon ovdabuktima, ja seminára lágidan doaktáriin Ngiare Brown:in, gii muitalii vásáhusaidis Austrália medisiidnaoahpuin.

Viidáseappot leat mii geahčadan girjjálašvuoda mii guoská álgoálbmotdearvvašvuhtii nationála ja riikkaidgaskasaš dásis ja pedagogalaš prinsihpaid álgoálbmotdearvvašvuoda oahpahusas.

Fágaplána vuodđun lea dálá oahppoplánas ja deattuha movt implementeret sámi fáttáid fáttáide ja oassefáttáide maidda lea erenoamáš áigeguovdil ja fágaide/spesiálitehtáide main gávno dutkan ja vásáhusat. Fágaplána ráhkadettiin leat boahtán ovdan earenomáš dárbbut doaktáriid klinihkalaš vásáhusain, ahte dearvvašvuodabálvalusat eai govčča doarvái bures sámi pasieanttaid dárbbuid, ja ahte dat ferte oažžut earenomáš fuomášumi doavtteroahpus.

3. Duogáš

Sámi álbmot Davvi-Norggas ja Norgga ártalaš guovlluin dahká sullii. 10% álbmogis ja oassi lea stuorát mađi davvelii boahtá. Álbmogis lea lassáneaddji dihtomielalašvuotta sámivuoda birra, ja sin lohku geat atnet iežaset sápmelažžan lassána jagis jahká. Dát oidno sámi jienastuslogu lassáneamis.

Romssa universitehta (UiT) lea iežas strategiijas Eallju čalmmustahtán čielga mihttomeari nannet gelbbolašvuoda sámi ja kvena diliid birra. Dát mearkkaša ahte universitehta galgá leat njunnošis gelbbolašvuoda ja gaskkusteami dáfus sámi ja kvena giela, kultuvrra, servodaga ja deaivvadeami birra majoritehtaservodagain. Dát addá Romssa medisiidnaoahppui erenoamáš ovddasvástádusa ja áibbas erenoamáš vuolggasaji. Lohkat medisiinna UiT:s mearkkaša oahppat mánggakultuvrralaš konteavsttas gos sámi álgoálbmot lea stuoramus minoritehta, lassin kvena ja eará álbmotjoavkkuide. Boahteáiggi doaktárat eai oahpahuvvo dušše dan várás ahte sáhttet deaivvadit dábálaš norgga álbmogiin, muhto maidái dan várás ahte sáhttet

ipmirdit, fuolahit ja gieđahallat sámi ja eará pasieanttaid geain lea eará kultuvrralaš duogáš, árvvusatnimiin, máhtuin ja kultuvrralaš sensitivitehtain.

Riikkaidgaskasaš treanddat álgoálbmotdearvvašvuoda oahpaheamis

Mánnga riikka gos leat álgoálbmogat nugo Kanáda, USA, Ođđa Selánda ja Austrália leat ásahan álgoálbmotdearvvašvuoda oahpahusa oassin medisiidnaoahpuid oahppoplánaide.

Dakkár riikkain nugo Austrália ja Ođđa Selánda lea dát geatnegahtton oahpahus.

Leat ollu oktasaš fáttát mat leat mielde álgoálbmotdearvvašvuoda rámmain riikkaid rastá. Dá lea oanehis čoačkáigeassu:

- Historijálaš ja sosiálalaš konteksta: oahpahus koloniserema birra. Buolvvaidgaskasaš trauma ja dearvvašvuoda determinánttat.
- Kultuvrralaš sihkarvuohta/oadjebasvuohta ja rasismavuosttaldus: Deattuhit ásaht oadjebas ja árvvusadni dearvvašvuodabirrasiid álgoálbmogiidda muhto maiddái studeanttaid oahppamii
- Árbevirolaš álgoálbmotmedisiidna

Rávvejuvvon oahpahanvuogit mat govviduvvojit, leat viidát. Dát leat váldo:

- Vásáhusoahppu: Oassálastit álgoálbmotservodahkii addin dihte studeanttaide praktihkalaš áddejumi
- Ovttasbargu álgoálbmogiiguin: Váldit álgoálbmogiid mielde oahpaheaddjin, ráđdeaddin ja ovttasbargoguoibmin
- Fágarájaid rasttildeaddji ovttasbargu fágasurggiiguin dego antropologiija, historjá ja sosiologiija
- Kombinašuvdna mas lea didaktihkka, casevuđot oahppan ja praktihkalaš oahppan
- Smiehttan ja rasismavuosttaldus: Movttiidahttit studeanttaid smiehttat iežaset ovdagáttuid birra ja movt dat sáhttet váikkuhit pasieantafoolaheapmái

4. Sámi dearvvašvuodafága definišuvdna

Sámi dearvvašvuohta lea fágaidrasttideaddji fágasuorgi mii guoská sámi pasieanttaid dearvvašvuoda dárbbuid áddemii ja dan láchimii. Fága vuodđun leat dásseárvosaš dearvvašvuodabálvalusaid ja kultuvrralaš oadjebasvuođa prinsihpat, main earenoamážit deattuhuvvo sámiid stáhtus álgoálbmogiin ja sin vuoigatvuohta oažžut gielalaččat ja kultuvrralaččat heivehuvvon divššu.

Historijálaččat leat sámi pasieanttat vásihan marginaliserema, dáruiduhttima ja váilevaš láchima, mii lea dagahan unnit luohtámuša dearvvašvuodálágádussii ja erohusaid dearvvašvuodafálaldagain. Sámi dearvvašvuohta fágan lea ovdánan vástádussan dáidda hástalusaid.

Fága galgá addit medisiidnastudeanttaide máhtu, gálggaid ja guottuid mat dahket ahte sii sáhttet deaivdit sámi pasieanttaiguin ámmátlaččat, empáhtalaččat ja vuollegašvuodain. Guovddáš fáttát leat:

- Historijálaš ja struktuvrralaš determinánttat mat váikkuhit sámiid dearvvašvuhtii

- Sámiid stáhtus álgoálbmogin ja vuoigatvuodát gielalaččat ja kultuvrralaččat heivehuvvon bálvalusaide
- Giela, kultuvrra, historjjá, identitehta ja árbevirolaš máhtu mearkkašupmi dearvvašvuodadeaivvademiin
- Gulahallan, kultursensitivitehta ja luohttámuša huksen klinihkalaš doaimmain
- Sámi álbmotmedisiidna ja dearvvašvuodaipmárdusat go deaivvada ođđaáigásaš medisiinnain
- Dilit/buozanvuodát mat gávdnojit sámi álbmogis
- Ehtalaš čuolmmat ja dutkanmetodat sámi dearvvašvuodadutkamis

Boahtteáiggis vurdojuvvo fága ovdánit dađistaga go šaddá eanet fuomášupmi álgoálbmogiid vuoigatvuodaide, sápmelaččaid oassálastimii dearvvašvuodadutkamii ja ohppui, ja sámi kultur- ja giellagelbbolašvuohta nannoseappot integrerejuvvo olles dearvvašvuodabálvalussii.

Fága ođasmahttojuvvo eanet ja eanet dutkama bokte. Vurdojuvvo ahte doavtteroahpus oahpahuvvo ođasmahtton máhttu sámi dearvvašvuoda birra guoskevaš fáttáin ja oassefáttáin.

5. Maid galgá áiddo oahppan doavttir máhttit?

Profešuvdnaohpu ulbmil lea ahte buot kandidáhtain, go leat geargan oahpuin, galgá leat gelbbolašvuohta doaimmahit doavtterbarggu dakkár vugiin mii addá dásseárvosaš bálvalusaid go deaivvadit sámi pasieanttaiguin, geavaheddjiiguin ja oapmahaččaiguin.

Go geargá oahpuin galgá áiddo oahppan doavttir máhttit čuovvovačča, oahppanbohtosiid čilgehusaid (OBČ) (LUB) vuodul RETHOS-láhkaásahasas:

RETHOS sápmelaččaid birra:

Oahpu ulbmil: Oahppu galgá maiddá sihkkarastit gelbbolašvuoda ja guottuid mat leat vuodđun dásseárvosaš dearvvašvuodabálvalusaide buot joavkkuide servodagas, earret eará gelbbolašvuoda sápmelaččaid stáhtusa birra eamiálbmogin ja sin vuoigatvuodaid birra oažžut gielalaččat ja kultuvrralaččat heivehuvvon bálvalusaid. *(Kapihttal 1, § 2)*

Oahppanboađusčilgehusat (OBČ) (LUB):

1. Evttohasas lea máhttu sápmelaččaid stáhtusa birra álgoálbmogin ja sápmelaččaid vuoigatvuodaid birra, erenoamážit dearvvašvuoda- ja fuolahussuorggis. *(Kapihttal 4, § 10d)*
2. Evttohas máhtta smiehttá ja geavahit máhtu mii váikkuha dasa ahte buohkat ožžot dásseárvosaš bálvalusfálaldagaid, maiddá sámi pasieanttat. *(Kapihttal 4, § 12c.)*
3. Evttohasas lea máhttu dan birra movt fáktorat nugo vealaheapmi ja rasisma erenoamážit váikkuhit minoritehtajoavkkuid ja sápmelaččaid álbmotdearvvašvuhtii go lea álgoálbmot. *(Kapihttal 6, § 16e.)*

6. Maid galgá studeanta oahppat oahpus?

Árvaluvvo ahte sámi dearvvašvuoda oahpahas galgá integrerejuvvot medisiidnaoahpahussii vai dat čuovvu spirálaoahpahusa prinsihpa, mas studeanttat dađistaga huksejit máhtu, gálggaid ja oppalaš gelbbolašvuoda olles oahppoáiggis. Dat sihkkarastá ahte boahttevaš doaktárat nagodit dustet sámi pasieanttaid dárbbuid ja leat mielde unnideame dearvvašvuodaerohusaid servodagas.

Fágaplánaevttohusas evttoha bargojoavku muhtun muddui rievdaduvvon ja muhtun muddui ođđa OBČ:aid fáddadásis. Ulbmil joavkku bealis lea evttohit álggahit muhtun ođđa logaldallamiid dihto fáttáin, ja dasto integreret sámi dearvvašvuoda oahpahusa dálá oahpahussii nugo logaldallamiidda, profkomii, joavkobargguide, casebargguide, Praktihkalaš klinihkalaš oahpahussii (PKO) (PKU) ja hárjehallamii.

Fágaplánaevttohusas evttohuvvojit OBČ:at fáddadásis ja leat OBČ-rávvagat ja oahpahusdoaimmaide oassefáddadásis. Viidáset bargu OBČ:aiguin ja oassefáttáiguin ferte čadahuvvot lagas ovtasbargguin oassefáddákomiteaiguin ja jodiheaddjiiguin, ja guoskevaš oahpaheddiiguin.

Odda studeanttaid vuostáiváldin:

Rahpandoaluin dearvvahuvvo nugo kultuvrra lea dainna lágiin ahte dohkkehuvvo ahte Romssa universitehta (UiT) lea guovddáš Sámis, ovdamearkka dihte ahte jodiheaddjit dearvvahit ja sávvet bures boahtima sámegillii, ja ahte leat kultuvrralaš ovdanbuktimat sámegillii mielde.

6.1 Vuosttaš oahppoajahki

Fáddá: MED-1501

Oahppanboadusčilgehusat (OBČ:at):

Máhttu:

- Studeanttas lea vuodđoipmárdus sámi historjjás, kultuvrras ja árbevieruin, oktan árvvuiguin ja norpmaiguin
- Studeanta dovda sápmelaččaid stáhtusa álgoálbmogin ja sin vuoigatvuodaid oázžut dásseárvosaš dearvvašvuoda- ja čálgobálvalusaid
- Studeanta máhtta čilget dáruiduhttinproseassa váikkuhusaid dearvvašvuhtii

Evttohusat oassefáddadási oahppanboadusčilgehusaide, rávvejuvvon PROFKOM:ii dahje álggahanseminárii:

Oassin oahpahusas mii guoská sámi historjái, berre deattuhit čuovvovaš árvvuid ja norpmaid nugo omd: Individualisma kollektivismma ektui, (sápmelaččat leat válljen kollektivismma), oktavuohta lundui, iešbirgen.

Prošeaktajoavku rávve ahte studeanttat galget dovdat doahpagiid nugo ovttalárganvuohta (equality), dásseárvu (equity) ja dekoloniseren sámi oktavuođas. Viidáseappot adnojuvvo dehálažžan ahte studeanttat, seammás go dovdet sápmelaččaid vuoigatvuodaid, maiddáii galget dovdat dearvvašvuodabargiid ovddasvástádusa deaivvadettiin sámi pasieanttaiguin ja

oapmahaččaiguin sihkkarastin dihte dásseárvosaš dearvvašvuodabálvalusaid.
Dáruiduhttinproseassa oahppamis berre leat mielde máhttu internáhttaeallima, giela, kultuvrra
massima ja buolvvaidgaskasaš traumaid birra.

Rávvagat oahpahussii:

Oahpu álggahanseminára: 1-2 logaldallama sámi historjjá, kultuvrra ja árbevieruid birra.

PROFKOM: Ferte árvvoštallat guđe máhtu gaskkusta olles jovkui, ja mii váldojuvvo ovdan
mentorjoavkkuin.

- Logaldallan: Oahpásmuvvan sámi dearvvašvuhtii ja kultuvrii ja sámi vuoigatvuodaide pasieantadeaivvademiin: sámi pasieanta/áigevihtan muitala iežas historjjá
- Smiehttannotáhta iežas oahppodási ja guottuid birra sámi historjjá, ja mearkkašumi birra mii das lea dearvvašvuodabargiide Sámis
- Joavkobargu vuodđojoavkočoahkkimis (nr 3 dahje 4, gidđat 1. oahppojaagi): Digaštallan movt iežas árvvut ja kultuvrralaš duogáš váikkuhit deaivvademiide pasieanttaiguin (Smiehttannotáhta maid studeanttat leat čállán lea oassin digaštallamis)

Digitála resurssat: Atnit REAIDU ja SANÁG e-oahppankurssa.

Lassin doavtteroahpu dábálaš oahppoplána OBC:aide, leat čuovvovaš OBC:at čadnon HEL-0700 oktasašoahpahussii:

- Don dovddat sápmelaččaid vuoigatvuodaid oažžut dásseárvosaš dearvvašvuoda- ja čálgobálvalusaid, ja dovddat ja ipmirdat sápmelaččaid stáhtusa álgoálbmogin.
- Don máhtát čilget mo searvadahttin, dásseárvu, vealatkeahhtáivuohta ja vuoigatvuolta oažžut ovttaárvosaš bálvalusaid váikkuhit buot servodaga joavkkuide

Lea hástalussan ahte Doavtteroahpu ovttatad ii hálddaš HEL-0700 ja ahte oahppahus ja evalueren dán oassefáttás ii deattut daid OBC:aid earenoamážit.

Rávvagat evalueremii/eksámenii:

Smiehttannotáhta geatnegahtton bargogáibádussan logaldallama manñil

Jearaldagat mielde čálalaš eksámenis

Bargogáibádus: Čađahuvvon e-oahppankursa

6.2 Nubbi oahppojahki

Fáttát: MED-2502 Čakčat ja MED-2503 Giddat

Oahppanboadusčilgehusat (OBC:at) (guoská goappašat fáttáide):

Máhttu:

- Studeanttain galgá leat máhttu buozanvuodaid epidimiologijja birra, maddái movt servodatdilit, biras, eallinvuohki ja kultuvrralaš konteksta váikkuhit dasa ahte buozanvuolta gávdno ja buozanvuoda ovdáneapmái ovdamearkka dihte sámi álbmogis

- Studeanta galgá máhttit čilget movt servodatdilit, biras, eallinvuohki ja kultuvrralaš konteksta váikkuhit dearvvašvuhtii ja buozanvuoda ovdáneapmái sámi álbmogis
- Studeanta galgá máhttit čilget mo sosiála ja historjjálaš fáktorat, nu go vealaheapmi ja rasisma, váikkuhit sápmelaččaid álbmotdearvvašvuhtii go lea álgoálbmot ja minortehtajoavku
- Studeanttas lea máhttu diedalaš teorijaid, metodaidda ja dutkanetihkalaš prinsihpaid birra, oktan álgoálbmotdutkan prinsihpaiguin

Gálggat:

- Studeanta máhtta smiehttat kultursensitiiva lahknanvuogi geavaheami birra ja heivehit giela ja láhttenvugiid iešguđetge pasientii, ovdamearkka dihte sámi pasieanttaide.
- Studeanta máhtta gávdnat, árvvoštallat ja kritihkalaččat geavahit diedalaš girjjálašvuoda, maiddá eamiálbmotdutkan ja sámi gálduid

Dábalaš gelbbolašvuota

- Studeanta máhtta kritihkalaččat smiehttat dutkanehtalaš čuolmmaid, earenoamážit go deaivida álgoálbmogiid ja sámi gálduid

Evttohusat oassefáddádási oahppanboadusčilgehusaide, rávvejuvvon čuovvovaš oassefáttáide:

2.1 Dieda
 2.3 Buozanvuodahistorjá ja klinihkalaš iskkadeapmi
 2.5 Klinihkalaš iskkadeapmi 2
 2.6 Mentála funkšuvnnat 1
 PROFKOM
 VitKom

Oassin buozanvuodahistorjjá ja klinihkalaš dutkama oahpahusas berre čearddalašvuota ja gielalaš duogáš deattuhuvvot go jearahallá (anamneseopptak) buozanvuodahistorjjá. Oahpahus galgá maiddá láhčit dili nu ahte studeanta sáhtta smiehttat iežas guottuid birra go deaivvada sámi pasieanttain. Oassefáttás mentála funkšuvnnat galget studeanttat oahppat movt integreret máhtu sámi dearvvašvuoda birra bio-psyko-sosiokultuvrralaš modellii. Vitenis ja VitCom:as fertejit studeanttat oahppat eanet álgoálbmotdutkan ja etihka prinsihpaid birra, oktan dutkanetihkalaš árvvoštallangáibádusaiguin ja sámi orgánaid kollektiivvalaš miehtamiin.

Rávvgat oahpahussii:

Logaldallan: Iešguđetlágan čearddalaš ja kultuvrralaš fáktorat mat váikkuhit sápmelaččaid álbmotdearvvašvuhtii.

Casevuđot bargu: Sámi álbmoga álbmotdearvvašvuodadieđuid analysa

Pasieantadeaivvadeapmi/rollaspeallu/video/neaktinfilbma/digitála resurssat: Movt oažžut kultuvrralaččat oadjebas gaskavuoda sámi pasieanttain?

Rávvagat evalueremii/eksámenii:

Casevudot bargogáibádus

Jearaldat mielde čálalaš eksámenis

Deaivvadeapmi sámi pasieanttain objektiivvalaš struktuvrralaš klinihkalaš eksámenis (OSKE)

6.3 Goalmmat oahppojuhkái

Fáddá: MED-2510

Oahppanboadusčilgehusat (OBČ:at):

Máhttu:

- Studeanta galgá máhttit čilget movt servodatdilit, biras, eallinvuohki ja kultuvrralaš konteksta váikkuhit dasa ahte sámi pasieanttas lea buozanvuohka, sámi pasieantta dearvvašvuhtii ja buozanvuoda ovdáneapmái
- Studeanta galgá máhttit diehtit goas ja movt dulkonbálvalus galgá geavahuvvot sámi álbmogii

Gálggat:

- Studeanta máhtta atnit kultursensitiiva lahknanvuogi ja heivehit giela, jus lea vejolaš, iešguđetge pasientii, ovdamearkka dihte sámi pasieanttaide

Evttohusat oassefáddádási oahppanboadusčilgehusaide rávvejuvvon čuovvovaš oassefáttáide:

3.1 Respirašuvdna (vuoignjan) 2

3.2 Sirkulašuvdna 2

3.3 Moninfukšuvdna 2

3.4 Varra, vuostálastinnávccat buozanvuodaide (Immuvdnasuodjalus) ja infekšuvnnat

3.5 Endokrina funkšuvnnat

3.6 Suolbmudeapmi, metabolisma ja biebmu 2

PROFKOM

VitKom

Prošeaktajoavku rávve ahte studeanttat galget oažžut oahpahusa dihto buozanvuodaide ja diliid birra mat leat erenoamážat sámi álbmogii, maiddá geahpesdávddat, váibmo- ja varrasuotnavigit, metabolalaš syndroma, diabetes, borasdávda, infekšuvdnadávda (boazoboaru), gastro (eanet čoavje-čoalleborasdávda bohccobiergggu suovastuhttima geažil). Oahpahus berre maiddá gieđahallat positiivvalaš beliid sámiid biepmus ja árbevirolaš biebmodoalus. Studeanta galgá máhttit geavahit máhtu sámi dearvvašvuoda birra go čielggada ja dikšu pasieanttaide. Oahpahus galgá veahkehit studeanttaide smiehttat iežaset giella- ja kulturmáhtu sámegieldulkka geavaheami hárrái. Studeanta galgá máhttit pasieantta buozanvuodahistorjjá (anamnestisk) kártet pasieantta gielalaš ja kultuvrralaš duogáža kultuvrralaččat oadjebas vuogi mielde.

Rávvagat oahpahussii:

Logaldallan ja casebargu: Buožanvuodaovdáneapmi sámii álbmogis. Integreret sámii dearvvašvuodaperspektiivvaid iešguđetge oassefáttáide
Joavkobargu: Digaštallan kultuvrralaš cakkiiid birra dearvvašvuodadeaivvademiin sámii pasieanttaiguin (PROFKOM)
PKO (PKU) sámii pasieanttaiguin
Simulerejuvvon pasieantaságastallamat mas geavaha dulkka (PROFKOM).

Rávvagat evalueremii/eksámenii:

Praktihkalaš klinihkalaš oahpahus (PKO) bargogáibádussan
Simulerejuvvon pasieantaráđđádallamat bargogáibádussan
Gažaldagat mielde čálalaš eksámenis

6.4 Njealját oahppojahki

6.4.1 Fáddá: MED-2520 (Riikkaidgaskasaš oahppobadji)

Oahppoboadusčilgehusat (OBČ:at):**Máhttu:**

- Studeanta galgá máhttit čilget movt servodatdilit, biras, eallinvuohki ja kultuvrralaš konteaksta váikkuhit dasa ahte sámii pasieanttas lea buožanvuohka, sámii pasieantta dearvvašvuhtii ja buožanvuoda ovdáneapmái
- Studeanttas lea máhttu álgoálbmotdearvvašvuoda máilmmiviidosáččat ja earenoamážit čadnon sámii dilálašvuodaide árttalaš guovlluin (Máilmmiviidosas dearvvašvuohka)

Gálggat:

- Studeanta sáhtá geavahit kultursensitiiva lahkoneami ja heivehit giela jus vejolaš, iešguđetge pasientii, ovdamearkka dihte sámii pasieanttaide

Evttohusat oassefáddádási oahppanboadusčilgehusaide, rávvejuvvon čuovvovaš oassefáttáide:

4.1 Medical genetics

4.2 Pediatrics

4.3 Gynaecology and Obstetrics

4.4 Global health

PROFKOM

Medisiinnalaš genetiikka berre fáttmástit medisiinnalaš diliid mat erenoamážit gávdnojit sámii álbmogis. Pediatriijas berre oahpahus láhčit dili nu ahte studeanttat ohppet ásaht kultuvrralaččat oadjebas oktavuodaide mánáide, nuoraide ja váhnemiidda. Studeanttat fertejit earret eará oahppat sámii mánáid vuoigatvuodaide birra gielalaš dásseárvui, deattuhit giellagelbbolašvuoda ja ovdáneami, ja dovdat mánáid álbmotdearvvašvuoda sámii guovlluin. Studeanttat galget oazžut oahpahusa dan birra movt ásaht kultuvrralaš oadjebas oktavuoda nissoiniidda geat leat gynekologijja/obstetriikka divššus.

Globála dearvvašvuoda oahpahusas berre eanet deattuhit árkatalaš guovlluid ja sámii dearvvašvuoda. Ávžžuhuvvo atnit OBC-oassefáttáid vuodđun ja laktit fuomášumi sámii diliide, ovdamearkka dihte čuovvovaš OBC:aide:

- (K12) Describe health disparities experienced by poor, marginalized, or indigenous communities.
- (S2) Be able to identify specific aspects of working clinically in rural areas in Northern-Norway
- (S3) Be able to identify the role of socio-economic, cultural, political and environmental determinants of health for individual patients, how they might present in particular health problems, and how this can be incorporated into patient care.

Rávvagat oahpahussii:

Logaldallamat: Giela ja guovttegielatvuoda mearkkašupmi go deaivvada sámii mánáiguin.

Sámii mánáid Álbmotdearvvašvuoda ja mánat sámii guovlluin

Casebargu: Máilmmiviidosas dearvvašvuoda fáttat mat čatnasit árkatalaš diliide ja sámii dearvvašvuhtii, sámii dearvvašvuodapolitiikkii ja álgoálbmotdearvvašvuodamodeallaide

Joavkobargu profkom:as kultursensitiiva lahknanvuogi birra gulahallamis

PKO sámii mánáiguin/áhpehemiiguin/etniiguin

Rávvagat evalueremii/eksámenii:

Geatnegahtton joavkobargu jus sámii dearvvašvuoda lea mielde oassefáttá Global health casus.

PKO

Gažaldagat mielde njálmmálaš eksámenis.

Boahte áiggis: OSKE

6.4.2 Fáddá MED-2521

Oahppanboadusčilgehusat (OBC:at):

Máhttu:

- Studeanta galgá máhttit čilget movt servodatdilit, biras, eallinvuohki ja kultuvrralaš konteksta váikkuhit dasa ahte sámii pasieanttas lea buozanvuoda, sámii pasieantta dearvvašvuhtii ja buozanvuoda ovdáneapmái

Gálggat:

- Studeanta máhtá jearahallat buozanvuodahistorjjá (anamneseopptak) dainna lágiin ahte deattuha kultuvrralaš ja čearddalaš fáktoriid mat leat dehálaččat sámii pasieantta dearvvašvuhtii

Oppalaš gelbbolašvuoda:

- Studeanta galgá máhttit addit divššu ovttárvosašvuoda ulbmiliin sámii pasieantta ektui

Evttohusat oassefáddádási oahppanboadusčilgehusaide, rávvejuvvon čuovvovaš oassefáttáide:

4.6 Áiccut ja nearvafierbmi 2

4.7 Liiki

4.8 Mentála funkšuvnnat 2

4.9 Heahtemedisiidna

4.10 Vuodđomedisiidna

VitKom

PROFKOM

Prošeaktajoavku rávve ahte studeanttat galget oažžut oahpahusa dihto buozalmasvuodaid ja dilálašvuodaid birra mat leat mihtilmasat sámi álbmogii dain oassefáttáin. Pasieantta buozanvuodahistorjjá jearahallama (anamnetiske) gálggat hárhuvvojit fágain vuodđomedisiidna ja mentálalaš funkšuvnnat 2. Fágas heahtemedisiidna fertejit studeanttat deattuhit giellahástalusaid oppalaččat sis geain ii leat dárogiella eatnigiellan, ja vuoras olbmogiellemassima jus fáhkka buohccá dahje oažžu demeansa. Sii galget oažžut máhtu erenoamáš dilálašvuodaid birra árkalaš guovlluin mat váikkuhit heahtemedisiidnii. Studeanttain ferte leat máhttu sámi kultuvrra árbevirolaš dikšunvugiid birra ja máhttit daid váldit vuostá gudnejahttimiin, ja seammás fertejit leat dihtomielalaččat go lea vuostálasvuohta sajáiduvvan medisiinnalaš divššuin. Mentála doaimmat 2 oahpus fertejit studeanttat oahppat sámi kultuvrralaš beliid birra mat váikkuhit dasa movt dávdamearkkat gaskkustuvvojit (váilevaš gulahallan).

Buot klinihkalaš váttisvuodát dain oassefáttás gusket sámi dearvvašvuodafágii, muhto erenoamážit deattuhuvvojit giella mearkkašupmi, buolvvaidgaskasaš traumat, illasteamit ja somáhtiseren.

Rávvgat oahpahussii:

Logaldallan ja casebargu: Integreret Sámi dearvvašvuodaperspektiivva iešguđetge oassefáttáide.

Joavkobargu: Digaštallan pasieanttaid gulahallama ja luohttámuša birra. Movt dearvvašvuodálágádus sáhtta leat mielde ovddideamen ovttáárvosaš bálvalusaid.

(PROFKOM)

PKO sámi pasieanttaiguin

Rávvgat evalueremii/eksámenii:

Gažaldagat mielde čálalaš eksámenis.

Boahpteáiggis: OSKE

Joavkobargu PROFKOM

PKO

6.5 Vidát oahppojahki

6.5.1 Fáttát: MED-3502 Hárhellan vuodđodearvvašvuodabálvalusas

Oahppoboadusčilgehusat (OBČ:at):

Oppalaš gelbbolašvuohta:

- Go deaivvada sámi pasieanttaiguin deattuhit erenoamážit sámi ipmárdusa dearvvašvuodas, buozanvuodain ja eallimis

- Máhttit ipmirdit kultuvrralaččat eaktuduvvon erohusaid dávdamearkkain ja gulahallamis, ja fuobmát go sámi pasieanta muitala unnán duodalaš dávddaid birra.
- Máhttit smiehttat májggabealatvuoda dulkka geavaheamis ja máhttit árvvoštallat dulkka geavaheami pasieantaráddádallamiin

Árvalusat eanet dárkilis oahppaboadusčilgehusaide:

Prošeaktajoavku ávžžuha ahte studeanttat galget olahit gelbbolašvuoda gulahallanteknihkas - sámi pasieanta dárbbáša eanet áiggi ja doavttir dárbbáša kulturmáhtu vai oažžu luohttamuša, fuobmát váilevaš gulahallama dávdamearkkaid ja dávdamearkasániid birra, ja fuobmát sámi pasieanta buozanvuoda duodalašvuoda.

Berre árvvoštallat ásaht OBČ: id buozanvuodahistorjjá jearahallamii (anamneseopptak) sámi pasieanttas mas kultuvrralaš ja sosiála duogáš árvvoštallojuvvo.

Rávvagat oahpahussii:

Hárjehallan lea oahpahus

Hárjehallanbagadalli ángirušša ahte studeanta beassá deaivat sámi pasieanttaid

Rávvagat evalueremii:

Bargogáibádus: Buozanvuodahistorjjá jearahallan (anamneseopptak) mas čearddalašvuohta ja kultuvra deattuhuvvo, dás jurddašuvvo earenomážit sámi duogáš.

Bargogáibádusgirji/hárjehallanvuogit?

Masterbargu

Listu mas leat fáttát mat gusket sámi dearvvašvuhtii lea gávdnan láhkái studeanttaide. Lea dehálaš lea ahte dáhtat sámi dearvvašvuoda birra leat olámuttos masterbargguide.

6.5.2 MED-3503 Hárjehallan buohcciviesus

Oahppanboadusčilgehusat (OBČ:at):

Oppalaš gelbbolašvuohta:

- Máhttit deaividit sihke sámi ja eará pasieanttaiguin vuollegašvuodain sin kultuvrralaš árvvuide ja duogážii
- Go deaivvada sámi pasieanttaiguin deattuhit erenoamážit sámi ipmárdusa dearvvašvuodas, dávddain ja eallinvuogis

Evttohusat oassefáddádási oahppanboadusčilgehusaide, rávvejuvvon čuovvovaš oassefáttáide:

5.1 Hárjehallat kirurgii

5.2 Hárjehallat gynekologiii ja obstetriikka

5.3 Hárjehallat sismedisiinna

5.4 Hárjehallat psykiatriija

Prošeaktajoavku rávve studeanttaid olahit gelbbolašvuoda gulahallanteknihkas – dárbu eanet áigái ja kulturmáhttui oažžut luohttamuša, fuobmát váilevaš gulahallama buozanvuodaid ja dávdamearkkaid birra, ja fuobmát sámi pasieanttabuozanvuoda duodalašvuoda. Fuobmát ahte

sámi pasieanttain lea riska šaddat guhkit čálihuuvot buohccivissui ja oažžut komplikašuvnnaid oažžut. Studeanttat berrejit oahppat árvvoštallat dulkka geavaheami.

Ráva oahpahussii:

Hárjehallan lea oahpahus

Hárjehallanbagadalli áŋgirušša ahte studeanta beassá deaivat sámi pasieanttaid

Ráva evalueremii/eksámenii:

Bargogáibádus: Jearahallan buozanvuodahistorjjá (anamneseopptak) birra mas

čearddalašvuotta ja kultuvra deattuhuvvo, dás lea earenoamážit jurddašuvvon sámi duogáš

Bargogáibádusgirji/Hárjehallanvuogit?

6.6 Guđát oahppojahki

Fáddá: MED-3601

Guđát oahppojahkis galget studeanttat máhttit geavahit háhkkojuvvon máhtu ja gálggaid klinihkalaš barggus, ja galget iešheanaláččat sáhttit smiehttat movt sii geargan doavttirin leat mielde sihkkarastime dásseárvosaš dearvvašvuodabálvalusaid sámi álbmogii.

Oahppanboadusčilgehusat (OBČ:at):

Máhttu:

- Studeanttas lea viiddis máhttu sámi dearvvašvuodafálaldagaid birra ja kultuvrralaččat heivehuvvon čielggadan- ja dikšunfálaldagaid birra sápmelaččaide (psykiatriija, somatihkka, dikšu- ja fuolahus, geriatriija)
- Studeanttas lea vuđolaš máhttu sápmelaččaid stáhtusa birra álgoálbmogin ja sin rivttiid birra, erenoamážit dearvvašvuoda- ja fuolahussuorggis
- Studeanttas lea vuđolaš máhttu movt fáktorat dego dáruiduhttin, vealaheapmi ja rasisma váikkuhit sápmelaččaid álbmotdearvvašvuhtii go lea álgoálbmot

Gálggat:

- Studeanttat galget máhttit geavahit buot háhkkojuvvon máhtu mii guoská sámi dearvvašvuhtii klinihkalaš barggus
- Studeanta sáhtta geavahit giella- ja kulturmáhtu go árvvoštallá, pláne, eastada, dikšu ja čuovvola sámi pasieantta
- Studeanta ipmirda dulkka geavaheami mánnggabealatvuoda ja hálddašit dulkka geavaheami go ráđđádallá sámi pasieanttain

Oppalaš gelbbolašvuotta:

- Studeanta galgá iešheanaláččat máhttit guorahallat movt sii, ollislaččat gelbbolaš doavttirin, leat mielde sihkkarastimin dásseárvosaš dearvvašvuodabálvalusaid sámi álbmogii

Evttohusat oassefáddádási oahppanboadusčilgehusaide, rávvejuvvon čuovvovaš oassefáttáide:

- 6.1 Mánát ja nuorat
- 6.2 Go lea hoahppu
- 6.3 Vuoras olbmot, nearvafierbmi ja gárrenvuodadilli
- 6.4 Borasdávda ja palliašuvdna
- 6.5 Lihkadeapmi
- 6.6 Áiccut
- 6.7 Gynekologijja, obstetrihkka ja kronalaš dávddat sismedisiinnas ja kirurgiijas
- 6.8 F MNP Gárrenvuodadilli ja vuoras olbmuid psykiatriija (Finnmárkkumodealla)

PROFKOM

VitKom

Prošeaktajoavku rávve ahte studeanttat galget oažžut oahpahusa dihto buozanvuodaid ja diliid birra mat leat mihtilmasat sámi álbmogii dain oassefáttáin. Studeanttat galget oahppat integreret sámi dearvvašvuodaperspektiivva mas klinihkka ja somáhtalaš ja psykiátralaš buozanvuodahistorjjá jearahallan (anamneseopptak) lea guovddášis. Oahpahusas mánáid ja nuoraid birra galget studeanttat oažžut vuodolaš áddejumi sámi kultuvrra ja identitehta birra, maiddá dan birra movt resiliensafáktorat nugo gullevašvuohta ja nana identitehtadovdu sáhttet buoridit dearvvašvuoda. Studeanttat galget dovdat sámi kultuvrii heivehuvvon neavvuid, nugo Váhnenjearahallan, mii geavahuvvo psyhkalaš dearvvašvuodasuddjemis. Oassefáttás "Vuoras olbmot, nearvafierbmi ja gárrenvuodadilli" galget studeanttat dovdat sámi kultuvrii heivehuvvon neavvuid, nugo MMSE-NR3 demeansadávdda čielggadeapmái.

Oassefáttás "Go lea hoahppu" fertejit studeanttat máhttit hálddašit sámi pasieanttaid giellahástalusaid geain ii leat dárogiella eatnigiella, ja vuoras olbmo giellamassima go fáhkka buohccá dahje oažžu demeanssa ja masset gielaset. Sis ferte leat viiddis máhttu erenoamáš dilálašvuodaid birra árkalaš guovlluin mat váikkuhit heahtemedisiidni.

Oassefáttás "Vuoras olbmot, nearvafierbmi ja gárrenvuodadilli" fertejit studeanttat máhttit geavahit máhtu sámi kultuvrralaš dilálašvuodaid birra mat váikkuhit dasa movt dávdamearkkat gaskkustuvvojit (váilevaš gulahallan).

ProfComas rávvejuvvo fáttá "mánnggabealat čuolmmat", mas sámi duogáš lea oassin govas.

Ráva oahpahussii:

Klinihkalaš oahpahus/ PKO

Joavku/Caseoahpahus

Joavkooahpahus ProfKom:as

Rávvejuvvon evalueren/eksámen:

Aktiivvalaš searvamis klinihkalaš bargui deattuhit čearddalašvuoda ja kultuvrra, erenoamážit go jurddaša sámi duogáža.

Gažaldagat mielde čálalaš eksámenis.

Praktihkalaš njálmmálaš oasseeksámen mas lea vejolaš klinihkalaččat ráđđádallat sámi pasieanttain, vejolaččat maiddá dulkonságastallan

ProfCom joavkobargu

PKO

7. Ráva sámi dearvvašvuodafága organiseremii

Sámi dearvvašvuoda fágii berre ásahuvvot guhkesáigásaš oassefáddá profCom ja VitCom málle mielde. Dalle sáhtášii addit várrejuvvon áiggi fága guovddáš fáttáide. Dasa lassin galgá fága leat integrerejuvvon oassin medisiinnalaš vuodđooahpus buot oassefáttáin.

Fága sámi dearvvašvuodta ja viidáset fágaovddideapmi ovddasvástádus lea biddjojuvvon sámi dearvvašvuoda veahkkeoahppojođiheaddjivirgái Doavtteroahpu ovttadagas. Jus sámi dearvvašvuodafága galgá áimmahuššat guhkit áiggi vuollái, de lea dárbu komiteai mii doaibmá resurssajoavkun ovddasvástideaddji veahkkeoahppojođiheaddjái.

Ávžžuhuvvo maiddái ásahit "diehtogáldu/referánsalisttu" mas leat áigeguovdilis artihkkalat ja girjjit mat leat sámi dearvvašvuoda birra. Dán sáhhtá dahkat ovttaš Universitehtagirjerádjosiin.